

LIIDU TULUD

ELi eelarvet rahastatakse suures osas omavahenditest ja täiendavalt muudest tuludest. Aastatulud peavad täielikult katma iga-aastased kulud, kuna eelarvepuudujääk ei ole lubatud. Otsuse omavahendite süsteemi kohta teeb ühehäälselt nõukogu, kes võtab arvesse Euroopa Parlamendi arvamust, ja selle peavad ratifitseerima kõik liikmesriigid. Komisjon esitas 2022. ja 2023. aastal kaks omavahendite süsteemi reformimise paketti.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 311 ja artikli 322 lõige 2 ning Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingu artiklid 106a ja 171;
- [nõukogu 14. detsembri 2020. aasta otsus \(EL, EURATOM\) 2020/2053](#), mis käsitleb Euroopa Liidu omavahendite süsteemi;
- [nõukogu 30. aprilli 2021. aasta määrus \(EL, Euratom\) 2021/768](#), millega kehtestatakse Euroopa Liidu omavahendite süsteemi rakendusmeetmed, [nõukogu 26. mai 2014. aasta määrus \(EL, Euratom\) nr 609/2014](#) meetodite ja menetluse kohta, millega tehakse kättesaadavaks traditsioonilised, käibemaksupõhised ja kogurahvatulul põhinevad omavahendid, ning muude sularahavajaduste rahuldamiseks vajalike meetmete kohta, [nõukogu 30. aprilli 2021. aasta määrus \(EL, Euratom\) 2021/769](#) käibemaksust laekuvate omavahendite kogumise kindla ühtse korra kohta ning [nõukogu 30. aprilli 2021. aasta määrus \(EL, Euratom\) 2021/770](#), mis käsitleb ringlusse võtmata plastpakendijäätmetel põhinevate omavahendite arvutamist, nimetatud omavahendite kättesaadavaks tegemise meetodeid ja menetlusi, rahavajaduste rahuldamise meetmeid ning kogurahvatulul põhinevate omavahendite teatavaid aspekte.

EESMÄRK

Eesmärk on tagada Euroopa Liidule majanduslik iseseisvus eelarvedistsipliini järgides.

TAUST

Euroopa Majandusühendusele (EMÜ) tekkisid omavahendid [21. aprilli 1970. aasta omavahendite otsuse](#) alusel. Vastavalt [nõukogu 14. detsembri 2020. aasta otsusele \(EL, Euratom\) 2020/2053](#) on omavahendite tase, mida saab igal aastal sisse nõuda, praegu maksimaalselt 1,4% ELi kogurahvatulust. Kuna kogukulud ei tohi ületada kogutulust, kehtib see kulude ülemäär ka kehtiva 2021–2027 mitmeaastase finantsraamistiku raames ([1.4.3](#)).

TULUDE STRUKTUUR

1. Omavahendid

Traditsioonilised omavahendid koosnevad tollimaksudest, põllumajandussaaduste tollimaksudest ja suhkrumaksudest, mida on kogutud alates 1970. aastast. Kogumiskulude katteks liikmesriikide käsutusse jäävat määra tõsteti 20%-lt uuesti 25%-le. Traditsioonilised omavahendid moodustavad praegu tavaliselt umbes 10–15% omavahenditest saadavast tulust^[1].

Käibemaksupõhised omavahendid laekuvad praegu nii, et liikmesriigid kannavad liidule üle teatava protsendi nende kogutava käibemaksu hinnangulisest summast. Kuigi käibemaksupõhised omavahendid nähti ette 1970. aasta otsusega, ei hakatud seda vahendit kohaldama enne, kui liikmesriikide käibemaksusüsteemid 1979. aastal ühtlustati. Käibemaksupõhised omavahendid moodustavad praegu tavaliselt umbes 10% omavahenditest saadavast tulust.

Kogurahvatulul põhinevad omavahendid kujutavad endast liikmesriikide kogurahvatulul põhinevat osamakset, mis kehtestati [nõukogu 24. juuni 1988. aasta otsusega 88/376/EMÜ](#) ja mille ühtne protsendimäär fikseeritakse igal aastal eelarvemenetluse raames. Alguses oli osamakseid plaanis koguda vaid siis, kui teised omavahendid kulutusi täielikult ei kata, kuid nüüd rahastatakse sellest suuremat osa ELi eelarvest. Alates 1990. aastate lõpust on kogurahvatulul põhinevad vahendid kolmekordistunud ja moodustavad praegu umbes 60–70% omavahenditest saadavast tulust.

Plastpakendijäätmetel põhinevad omavahendid võeti kasutusele alates 1. jaanuarist 2021 2020. aasta [omavahendeid käsitleva otsusega](#). Tegemist on riikide osamaksetega (raha kantakse üle otse liikmesriikide eelarvest), mis arvutatakse ringlusse võtmata plastpakendijäätmete koguse põhjal, kohaldades ühtset sissenõudmismäära 0,80 eurot kilogrammi kohta. Nende liikmesriikide osamakseid, kelle kogurahvatulu inimese kohta on alla ELi keskmise, vähendatakse iga-aastase kindlasummalise maksega, mis vastab 3,8 kilogrammile plastijäätmetele inimese kohta. Sellest allikast saadav tulu moodustab ligikaudu 3–4% ELi eelarvest.

2. Muud tulud ja eelmisest eelarveaastast üle kantud jääk

Muude tulude hulka kuuluvad ELi töötajate poolt nende palkade pealt makstavad maksud, ELi-väliste riikide maksed ELi programmidesse, intressimaksed ja trahvid, mis on määratud äriühingutele, kes on rikkunud ELi õigusakte. Eelarve ülejäägi korral kantakse eelmise eelarveaasta jääk tuluna järgmise aasta eelarvesse. Muud tulud, jäägid ja tehnilised kohandused moodustavad tavaliselt ligikaudu 2–8% kogutulust.

Laene kajastatakse samuti „muu tulu“ all ja see moodustab praegu 25–30 % eelarvest. ELi eelarves ei tohi tekkida puudujääki ja ELi kulutuste rahastamine laenuvõtmise teel ei ole lubatud. Komisjonile anti siiski erandkorras ja ajutiselt luba laenata kapitaliturgudelt kuni 750 miljardit eurot (2018. aasta hindades), et rahastada taasterahastu „NextGenerationEU“ (NGEU) raames antavaid toetusi ja laene. Uus

[1] [Euroopa Liidu majandusaasta aruanne 2021.](#)

netolaenuvõtmine peaks lõppema 2026. aasta lõpus, pärast mida on lubatud ainult refinantseerimistoimingud.

3. Korrigeerimismehhanismid

Omavahendite süsteemi on kasutatud ka liikmesriikide netomaksete vahelise eelarvelise tasakaalustamatuse korrigeerimiseks. Kuigi 1984. aastal kokku lepitud nn Ühendkuningriigi korrigeerimismehhanismi enam ei kohaldata, saavad Taani, Saksamaa, Madalmaad, Austria ja Rootsi ajavahemikul 2021–2027 endiselt kasu kindlasummalistest korrigeerimistest.

ELI OMAVAHENDITE REFORM

Lissaboni lepingus korraldati, et eelarvet tuleks rahastada täielikult omavahenditest ja nõukogule jäeti õigus võtta pärast Euroopa Parlamendiga konsulteerimist ühehäälselt vastu otsus liidu omavahendite süsteemi kohta^[2], kehtestada uusi omavahendite kategooriaid ja tunnistada kehtetuks olemasolevaid kategooriaid. Samuti sätestati, et nõukogu võib nende otsuste rakendusmeetmed vastu võtta üksnes parlamendi nõusolekul, tugevdades seeläbi parlamendi positsiooni menetluses.

Parlament on Lissaboni lepingu uutele sätetele tuginedes mitmetes viimaste aastate seisukohtades ja resolutsioonides korduvalt nõudnud omavahendite süsteemi põhjalikku reformimist^[3]. Parlament on juhtinud tähelepanu omavahendite süsteemiga seotud probleemidele, eelkõige selle liigsele keerukusele ja rahalisele sõltuvusele liikmesriikide osamaksetest.

2014. aastal omavahendite süsteemi üldiseks läbivaatamiseks loodud kõrgetasemeline Monti tööühm esitas 2017. aasta jaanuaris oma [lõpparuande](#), mis käsitles läbipaistvamaid, lihtsamaid, õiglasemaid ja demokraatlikult vastutustundlikumaid viise ELi eelarve rahastamiseks. Peamine järeldus oli, et praeguste probleemide lahendamiseks ning ELi kodanike jaoks konkreetsete tulemuste saavutamiseks tuleb ELi eelarvet reformida nii kulude kui ka tulude osas.

Selle aruande ja sellele järgnenud [ELi rahanduse tulevikku käsitleva aruteludokumendi](#) põhjal esitas komisjon 2. mail 2018 [ettepanekud](#)^[4] lihtsustada praegusi käibemaksupõhiseid omavahendeid ja võtta kasutusele uued omavahendid. Komisjon tegi ka ettepaneku kaotada kõik korrigeerimismehhanismid ning vähendada sissenõudmiskuludena liikmesriikidele jäävat tollitulude osakaalu 20%-lt 10%-le. Lisaks tegi ta ettepaneku tõsta omavahendite sissenõudmise aastast ülemmäära, et võtta arvesse 27 liikmesriigiga ELi väiksemat kogurahvatulu ja ettepanekut integreerida Euroopa Arengufond ELi eelarvesse.

[2] Otsuse peavad ratifitseerima liikmesriigid.

[3] [17. detsembri 2014. aasta seisukoht](#) Euroopa ühenduste omavahendite süsteemi kohta; [16. aprilli 2014. aasta seisukoht](#), mis käsitleb nõukogu otsuse eelnõu Euroopa Liidu omavahendite süsteemi kohta; [6. juuli 2016. aasta resolutsioon](#) mitmeaastase finantsraamistiku (2014–2020) valimisejärgse muutmise ettevalmistamise ja Euroopa Parlamendi tähelepanekute kohta enne komisjoni ettepaneku valmimist; [26. oktoobri 2016. aasta resolutsioon](#) mitmeaastase finantsraamistiku (2014–2020) muutmise kohta; [24. oktoobri 2017. aasta resolutsioon](#) ELi rahanduse tulevikku käsitleva aruteludokumendi kohta; [14. märtsi 2018. aasta resolutsioon](#) Euroopa Liidu omavahendite süsteemi reformimise kohta; [30. mai 2018. aasta resolutsioon](#) 2021.–2027. aasta mitmeaastase finantsraamistiku ja omavahendite kohta; [14. novembri 2018. aasta resolutsioon](#), mis käsitleb mitmeaastast finantsraamistiku aastateks 2021–2027 – parlamendi seisukoht kokkuleppe saavutamiseks, [10. oktoobri 2019. aasta resolutsioon](#) 2021.–2027. aasta finantsraamistiku ja omavahendite kohta: aeg täita kodanike ootused.

[4] Kontrollikoda esitas ettepanekute kohta arvamuse 29. novembril 2018 ([arvamus nr 5/2018](#)).

Parlament nõudis korduvalt uue ulatusliku ja tasakaalustatud ELi omavahendite kogumi kasutuselevõttu, mis oleks kodanike jaoks õiglane, lihtne, läbipaistev ja eelarveliselt neutraalne, et saavutada stabiilsem ELi eelarve eesmärgiga toetada ELi poliitikaeesmärke. Parlament nõudis ka reforme, mis teeks tulude kogumise lihtsamaks, läbipaistvamaks ja demokraatlikumaks, vähendaks kogurahvatulul põhinevate osamaksete osakaalu, reformiks käibemaksupõhiseid omavahendeid või kaotaks need ning kaotaks järk-järgult kõik korrigeerimismehhanismid.

REFORMIETTEPANEKUD

Riigipead ja valitsusjuhid leppisid 17.–21. juulil 2020 toimunud Euroopa Ülemkogu kohtumisel kokku uues mitmeaastases finantsraamistikus, NGEUs ja selles, et tõstetakse maksete ülemmäära ning alates 2021. aasta jaanuarist hakatakse kohaldama ringlusse võtmata plastpakendijäätmetel põhinevat uut omavahendit.

NGEU kokkulepe põhines komisjoni [28. mail 2020](#) tehtud ettepanekul võtta kuni 750 miljardit eurot laenu, emiteerides rahvusvahelistel turgudel ELi nimel 3 kuni 30aastase tähtajaga võlakirju, et leevendada COVID-19 pandeemia mõju. Tagamaks, et EL suudab täita kohustusi, st maksta finantsturgudelt võetud laen tagasi, tegi komisjon ettepaneku tõsta omavahendite ülemmäära erandkorras ja ajutiselt 0,6% võrra ELi kogurahvatulust ning kavandas sellele lisaks alalist tõusu (1,2%-lt 1,4%-le kogurahvatulust), et võtta arvesse uut majandusolukorda.

Euroopa Parlament rõhutas oma [23. juuli 2020. aasta resolutsioonis](#), et selleks, et ELi võlad tagasi maksta, ELi eelarve päästa ning riikide ja ELi kodanike rahakotti rõhuvat maksusurvet leevendada, on vaja luua veel rohkem uusi omavahendeid. Euroopa Parlament kordas [16. septembril 2020](#) nõuandemenetluse raames esitatud seisukohas üleskutset võtta tegevuskava alusel kasutusele uued omavahendid ja kaotada kõik korrigeerimismehhanismid.

10. novembril 2020 jõudsid parlamendi, nõukogu ja komisjoni läbirääkijad mitmeaastase finantsraamistiku, omavahendite ja Euroopa Liidu taasterahastu teatavate juhtimisaspektide suhtes poliitilisele kokkuleppele. Selle tulemusel kehtestati [Euroopa Parlamendi, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni vahelise institutsioonidevahelise kokkuleppe \(mis käsitleb eelarvedistsipliini, eelarvealast koostööd ning usaldusväärset finantsjuhtimist\)](#) uue lisaga tegevuskava uute omavahendite kasutuselevõtmiseks ajavahemikul 2021–2027. Uutest omavahenditest saadav tulu peaks olema piisav, et katta NGEU tagasimaksud, samas kui ülejäänud tuludega tuleks rahastada ELi eelarvet.

14. detsembril 2020 võeti vastu uus omavahendite otsus. Selles jäeti teatavate liikmesriikide korrigeerimismehhanismid alles ja suurendati tollimaksud sissenõudmiskulusid 20%-lt 25%-le. Kõik liikmesriigid ratifitseerisid omavahendite otsuse 31. maiks 2021 ning seda hakati alates 1. jaanuarist 2021 tagasiulatvalt kohaldama.

Pärast 14. juulil 2021 esitatud ettepanekuid [ELi heitkogustega kauplemise süsteemi \(HKS\) läbivaatamise](#) ja [süsiniku piirimeetme kehtestamise kohta](#) avaldati 22. detsembril 2021 [ettepanek ELi uute omavahendite kohta](#). Ettepanekus täpsustatakse, et 25% enampakkumisel müüdud HKS-i saastekvootidest saadavast tulust, 75%

süsiniku piirimeetmest saadavast tulust ja 15% ELi liikmesriikidele Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni / G20 rahvusvahelise äriühingute maksustamise kokkuleppe alusel ümber jaotatud jääkkasumist (esimene samm) kantakse ELi eelarvesse.

20. juunil 2023 avaldas komisjon oma [ettepanekud teise omavahendite paketi kohta](#). See hõlmab ajutist statistilist omavahendit, millesse liikmesriigid panustavad äriühingute kasumist osamaksetena, mille suurus on 0,5 % ELi äriühingute tinglikust kasumibaasist (Eurostati arvatud finants- ja mittefinantssektori äriühingute tegevuse koguülejäagi alusel). Lõpuks asendatakse see tõelise omavahendiga, mis põhineb äriühingute maksustamisel ehk tulevase ettepaneku „[Äritegevus Euroopas: tulumaksuga maksustamise raamistik ehk BEFIT](#)“ kohasel panusel. Ettepanekuga nähakse ette ka ELi HKSil põhinevate omavahendite sissenõudmismäära suurendamine 25 %-lt 30 %-le, mis on põhjendatav CO₂ hinna tõusuga. Kavandatud pakett võiks alates 2024. aastast tuua aastas juurde ligikaudu 23 miljardit eurot ja 2028. aastast 36 miljardit eurot lisatulu, mis moodustaks ligikaudu 18–20 % kogutulust.

Kõik hiljuti kavandatud uued omavahendid ootavad praegu nõukogu otsust.

EUROOPA PARLAMENDI SEISUKOHAD

Nõuandemenetluse raames, kus käsitleti esimesi uusi omavahendeid, kiitis parlament ettepaneku üldjoontes heaks, tehes mõned [muudatusettepanekud](#). Parlament võttis [10. mail 2023](#) vastu ka resolutsiooni, milles nõuti kindlalt, et nõukogu võtaks vastu esimesed uued omavahendid, ja soovitati võtta kasutusele täiendavad uued omavahendid.

Andras Schwarcz
04/2024